

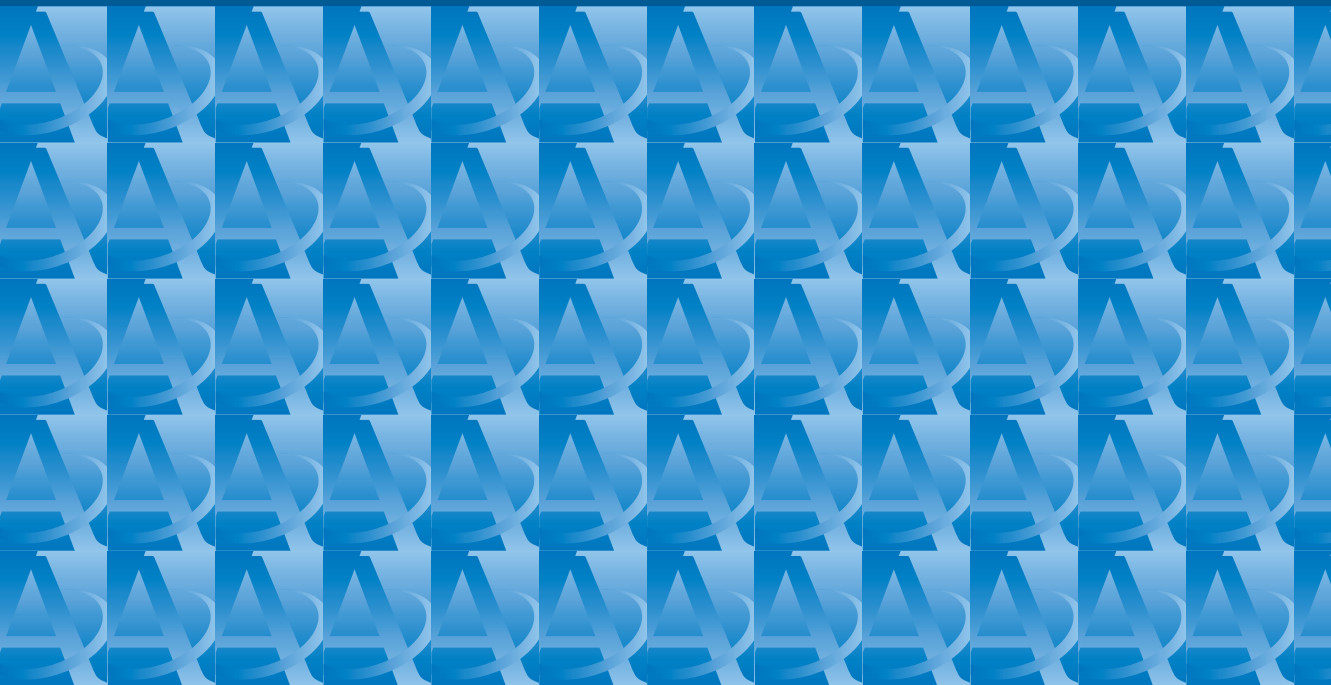
Saara Kotamäki
Marja Niemi
Helmi Sirkiä
Elise Virnes
Anu Räisänen
Risto Hietala

HYVÄÄ VOINTIA

Opiskelijahuollon toteutuminen, sen käytännöt ja kehittäminen
toisen asteen ammatillisessa peruskoulutuksessa

Tiivistelmä

Koulutuksen arviointineuvoston
julkaisuja 51

Hyvää vointia

Opiskelijahuollon toteutuminen, sen käytännöt
ja kehittäminen toisen asteen ammatillisessa
peruskoulutuksessa

Tiivistelmäraportti

Saara Kotamäki
Marja Niemi
Helmi Sirkä
Elise Virnes
Anu Räisänen
Risto Hietala

Koulutuksen
arviointineuvosto

JULKAISUN MYYNTI:
Koulutuksen arviointisihteeristö
PL 35, 40014 Jyväskylän yliopisto
puh. (014) 260 3220
faksi (014) 260 3241
kti-asiakaspalvelu@jyu.fi
www.edev.fi

Julkaisija: Koulutuksen arviointineuvosto, Jyväskylä 2010

© Koulutuksen arviointineuvosto ja kirjoittajat

Kannen kuva: Skills Finland
Kansi ja ulkoasu: Martti Minkkinen
Taitto: Kaija Mannström

ISSN 1795-0155 (painettu)
ISSN 1795-0163 (verkkajulkaisu, pdf)

ISBN 978-951-39-4160-4 (painettu)
ISBN 978-951-39-4161-1 (verkkajulkaisu, pdf)

Saarijärven Offset Oy
Saarijärvi 2010

Lukijalle

Arviointiraportti kuvaa opiskelijahuollon toteutumista ammatillisessa peruskoulutuksessa¹. Arviointi rajattiin opetusministeriön toimeksiannon (372/522/2008) mukaan seuraaviin sisältökokonaisuuksiin:

- opiskelijahuoltoon kuuluvien palveluiden tarjonta ja saatavuus
- opiskeluterveydenhuoltopalveluiden toimivuus osana opiskelijahuoltoa
- koulutuksen järjestäjän opiskelijahuoltoon ja opiskeluterveydenhuoltoon liittyvä ohjeistus, palveluista tiedottaminen ja palveluihin ohjaaminen
- opiskelijahuollon suunnittelu ja kehittäminen osana koulutuksen järjestäjän muuta toimintaa ja kehittämistä sekä osana sosiaali- ja terveystoimen kanssa tehtävää yhteistyötä
- opiskelijahuollon suunnittelu ja kehittäminen osana koulutuksen järjestäjän muuta toimintaa ja kehittämistä sekä osana sosiaali- ja terveystoimen kanssa tehtävää yhteistyötä.

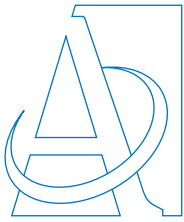
Arviointi tehtiin kehittävän arvioinnin periaatteiden mukaan ja se oli kriteeri-perusteista. Aineisto koottiin Koulutuksen arviointineuvoston laatiman mallin ja ohjeiden mukaan. Aineisto sisälsi koulutuksen järjestäjien laatimat kuvaukset sekä arviointiraportin. Eri tahoja myös haastateltiin. Lisäksi hyödynnettiin tilastoaineistoa.

Raportissa tarkastellaan tiivistetysti arviointiaineiston koontia, analysointia ja tuloksia arviointikohteittain sekä arviointiin pohjautuvia kehittämiskohteita.

---

¹ Kotamäki, S., Niemi, M., Sirkiä, H., Virnes, E., Räsänen, A. & Hietala, R. 2010. HYVÄÄ VOINTIA. Opiskelijahuollon toteutuminen, sen käytännöt ja kehittäminen toisen asteen ammatillisessa peruskoulutuksessa. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisu 49. 2010.

Arviointiaineiston koonti ja tulosten analysointi

1 Arvioinnin tehtävänä on tuottaa ammatillisen koulutuksen opiskelijahuollon kehittämistä tukevaa arviointitietoa koulutuksen järjestäjien, oppilaitosten, koulutuksen kehittäjien sekä opetushallinnon tarpeisiin. Arvioinnin avulla tuodaan esiin myös hyviä käytäntöjä ja tietoa onnistumisen edellytyksistä ja esteistä.

2 Arvioinnissa sovellettiin kehittävän arvioinnin periaatteita. Arviointi oli kriteeriperusteista. Arvioinnissa painotettiin koulutuksen järjestäjien, oppilaitosten ja muiden tahojen aktiivista osallistumista arvioinnin suunnitteluun ja arviointiin sekä erilaiseen vuoropuheluun ja yhteistyöhön. Arviointi perustui monitahoisuuteen sekä sen myötä syntyvään yhteiseen näkemykseen.

3 Arvioinnin ensisijaisena kohteena olivat opiskelijahuollon käytännöt. Arviointimallina käytettiin ***Euroopan komission hyväksymää laadunvarmistuksen ja -hallinnan viitekehystä CQAF*** (Common quality assurance framework). Arvioinnissa kiinnitettiin erityistä huomiota koulutuksen järjestäjien opiskelijahuollon systemaattisuuteen ja kokonaishallintaan. Opiskelijahuollon käytännön toteutumista tarkasteltiin erityisesti oppilaitosyhteisön hyvinvoinnin, opiskelijoiden yksilöllisen erityistuen ja hoidon, yhteistyön ja tietojen hallinnan kannalta. Myös hyviä käytänteitä nostettiin esiin.

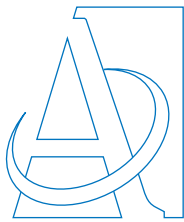

4 Aineisto koottiin koulutuksen järjestäjiltä syksyllä 2009. Koulutuksen järjestäjäkohtaisen kuvauksen ja itsearvioinnin lisäksi erillinen kysely tehtiin niihin toimipaikkoihin, jotka sijaittivat muualla kuin koulutuksen järjestäjän kunnan alueilla. Tämän lisäksi arvioinnissa haastateltiin Pirkanmaan maakunnan alueella sijaitsevia koulutuksen järjestäjiä ja muita asiantuntijoita. Koulutuksen järjestäjistä 94,5 % (n = 120) palautti kaikki tai osan lomakkeista.

5 Kansallinen arviointi organisoitiin arviointiasiantuntijoiden verkostona. Suunnitteluryhmään kuului 12 ja ulkoiseen arviointiryhmään kuului kuusi asiantuntijaa. Kunkin järjestäjän tila arvioitiin erikseen ja pisteytettiin. Lisäksi kunkin järjestäjän tilasta tehtiin tulkinnallinen laadullinen analyysi.

6 Hyvien käytäntöjen arvioinnissa painotettiin seuraavia kriteereitä: luovuus ja innovatiivisuus, osoitus parhaana käytäntönä toimimiseen, mielekkyys ja motivoivuus ja soveltuvuus levittämiseen hyvänä käytäntönä.

7 Arvioinnissa hyödynnettiin myös Opetushallituksen kokoamia kustannuksia ja toimintaa koskevia rekistereitä sekä erilaisia tutkimus- ja seurantaraportteja.

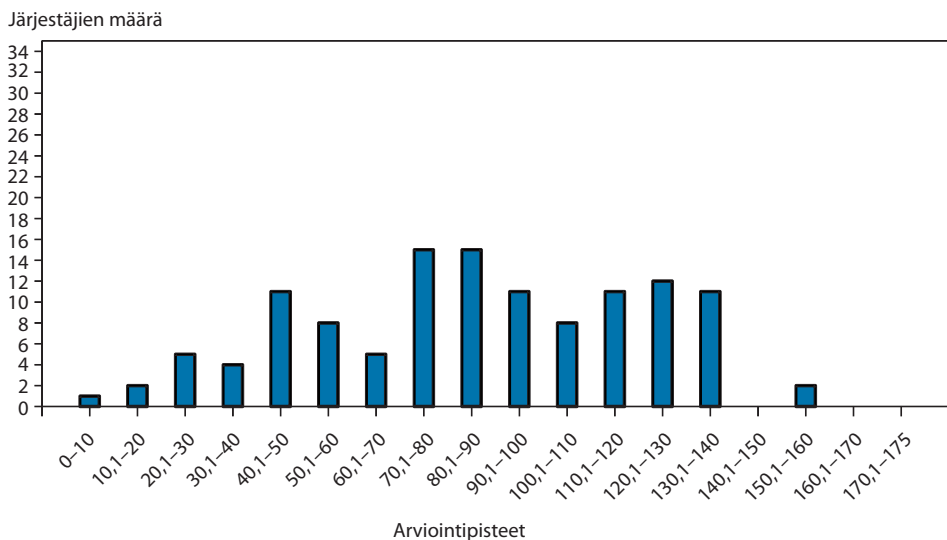
Tulokset

Koulutukseen järjestäjien saamat pisteet vaihtelivat 10 pisteestä 158 pisteeseen maksimipisteiden ollessa 175. Suurin osa järjestäjistä sijoittui melko tasaisesti 40–140 pisteen välille (kuvio 1). Pisteiden mukaan tarkasteltuna järjestäjien väliset erot ovat suuria.

Kokonaispisteiden lisäksi koulutuksen järjestäjien tuloksia tarkasteltiin suhteessa arviointiryhmän määrittämään tavoitetasoon (pistemäärä 3, lukuarvona 2,75). Koulutuksen järjestäjistä

- 37,5 % (n = 45) ylitti tavoitetason kokonaispisteiden valossa ja 62,5 % (n = 75) alitti sen
- 11,7 % (n = 14) ylitti tavoitetason kaikilla arviointialueilla
- 60,8 % (n = 73) ylitti tavoitetason jollakin arviointialueella
- 27,5 % (n = 33) ei ylittänyt laatutasoa millään arviointialueella.

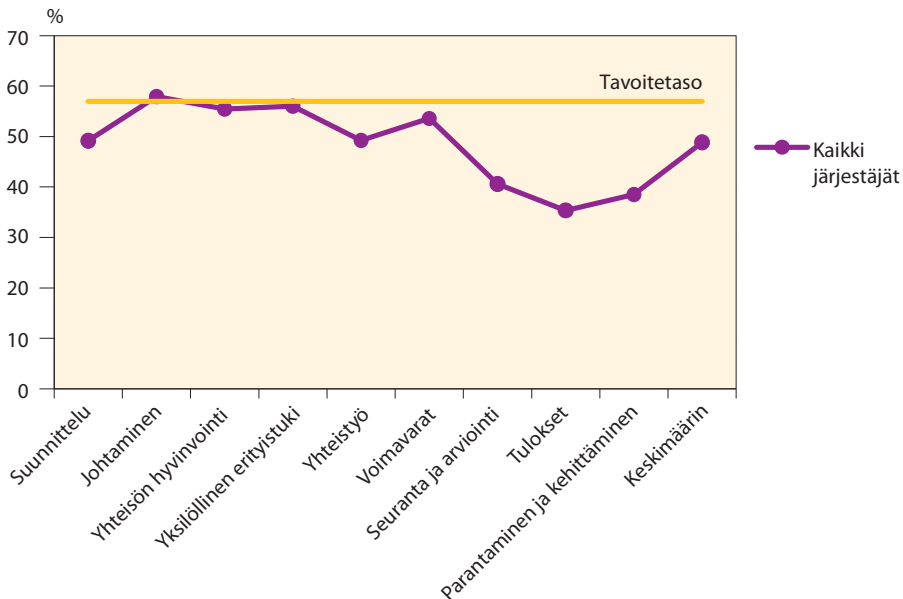

Kuvio 1. *Opiskelijahuollon pistejakauma 10 pisteen välein (maksimipistemäärä 175 pistettä)*

Koulutukseen järjestäjät, jotka ylittivät arviointiryhmän asettaman tavoitetason kaikilla arvioiduilla osa-alueilla, ovat aakkosjärjestyksessä ilmaistuna seuraavassa luettelossa. Suurin osa järjestäjistä oli koulutuskuntayhtymiä, mutta myös yksityisten tahojen ylläpitämiä yksiköitä kuten erityisoppilaitoksia kuului joukkoon.

Axxell Utbildning Ab
 Etelä-Karjalan koulutuskuntayhtymä
 Helsingin Diakonissalaitoksen säätiö
 Hengityслиitto Heli ry
 Invalidiliitto ry
 Itä-Savon koulutuskuntayhtymä
 Kainuun maakunta kuntayhtymä
 Keski-Pohjanmaan koulutusyhtymä
 Korpisaaren säätiö
 Seinäjoen koulutuskuntayhtymä
 Kuopion talouskoulun kannatusyhdistys ry
 Oulun seudun koulutuskuntayhtymä
 Savon koulutuskuntayhtymä
 Uusikaupunki

Koulutuksen järjestäjät ylittävät keskimäärin tarkasteltuna arvioinnissa asetetun tavoitetason vain johtamisen alueella (kuvio 2). Vastaavasti seuranta ja arviointi, tulokset sekä systemaattinen parantaminen ja kehittäminen ovat muita heikompia.

Kuvio 2. Opiskelijahuollon keskimääräinen taso osa-alueittain

Tavoitetason ylittäminen vaihteli järjestäjien taustan mukaan. Tavoitetason ylittivät

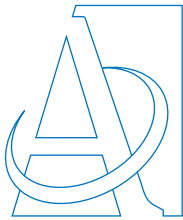
- suuret järjestäjät (yli 500 opiskelijaa) pieniä (alle 100 opiskelijaa) ja keskikokoisia (100–499 opiskelijaa) järjestäjiä useammin
- monialaiset järjestäjät yksialaisia useammin
- suomenkieliset järjestäjät ruotsinkielisiä järjestäjiä useammin
- Etelä- ja Itä-Suomen lääneissä sijaitsevat järjestäjät muissa lääneissä sijaitsevia järjestäjiä paremmin. Oulun ja Lapin läänissä sijaitsevat järjestäjät eivät keskimäärin yltäneet tavoitetasoon millään osa-alueella.
- kuntayhtymät kunnallisia ja yksityisiä järjestäjiä useammin

Opiskelijoista

- 10,4 % opiskeli yksiköissä, joissa tavoitetasoa ei ylitetty millään arviointi-alueella. Vastaavasti järjestäjistä 27,5 % kuului tähän ryhmään.
- 67,6 % opiskeli yksiköissä, joissa laatutaso ylitettiin jollakin osa-alueella. Vastaavasti 60,8 % järjestäjistä kuului tähän ryhmään.
- 22 % opiskeli tavoitetason ylittäneissä yksiköissä. Vastaavasti järjestäjistä 11,7 % kuului tähän ryhmään.

Edellisen lisäksi arviointi nosti esiin seuraavia näkökohtia

- Koulutuksen järjestäjien piirissä on epäselvyyttä siitä, mitä opiskelija-huolto on ja mitä siihen sisältyy.
- Lainsäädännön termi oppilaskunta on jääne käytännössä muutoin väistyvästä oppilaan käsitteestä (vrt. opiskelija-käsite).
- Opiskelijahuoltotermi on järjestelmäkeskeisen ajattelun jääne. Arviointiryhmä esittää tämän käsitteen korvaamista opiskeluhuvinvointi -termillä.

Järjestäjän opiskelijahuoltoon kuuluvien palveluiden tarjonta ja saatavuus

Opiskelijahuoltopalvelut ja sen henkilöstö ovat monipuolistuneet (erikoistuneet pedagogit, avustava henkilöstö (koulunkäyntiavustajat) sekä sosiaalialan (kuraattorit) ja terveydenhuollon (terveydenhoitajat, lääkärit, psykologit) osaajat ja henkilöstön määrä on kasvanut. Määrärahat ovat myös lisääntyneet. Lisäksi yhteistyö opiskelijoiden huoltajien ja eri asiantuntijatahojen ja hallinnonalojen kanssa korostuu. Erilaisten tarpeiden kasvu on lisännyt vaatimuksia verkostoitumiseen ja eri hallintokuntien, organisaatioiden ja ammattiryhmien välistä yhteistyöhön.

Koulutuksen järjestäjät ovat kehittäneet opiskelijahuoltoja tavoitteiden suuntaisesti. Koulutuksen järjestäjät painottavat erityisesti yhteisön hyvinvointia, opiskelijoiden oppimisvaikeuksien tunnistamista ja kiusaamisen ennaltaehkäisyä. Yksilöille suunnatut palvelut (kuten tuki oppimisvaikeuksissa, kiusaamiseen liittyvä puuttuminen, terveydenhuolto- ja palvelut kriisitilanteissa, opiskelijoiden päihteiden käyttöön liittyvä tuki ja mielenterveyspalvelut sekä erityisryhmien tuki) räätälöidään tarpeiden mukaan.

Opiskelijahuollon palveluiden tarjonta ja saatavuus vaihtelee suuresti. Sekä järjestäjien että kunkin järjestäjän yksiköiden väliset erot ovat suuria.

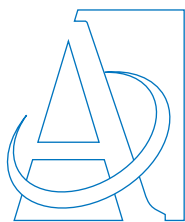
Suurien koulutuksen järjestäjien opiskelijahuolto on suunnitelmallisempaa, resursoidumpaa ja moniammatillisempaa. Vastaavasti pienten järjestäjien vahvuus

tena on opiskelijoiden välinen sekä opiskelijoiden ja henkilöstön välinen tiivis vuorovaikutus ja sen myötä syntyvä yhteisöllisyys. Suurimmat puutteet liittyvät terveydenhuollon palveluihin, erityisesti lääkäri- ja psykologipalveluihin ja näihin liittyen mielenterveyspalveluihin. Myös päihdetyöhön liittyvät tarpeet korostuvat. Kuraattoripalveluissa on suuria eroja ja myös suuria puutteita sekä vastuusuhteisiin liittyvää epäselvyyttä. Suurten koulutuksen järjestäjien ongelmana ovat yksiköiden ja eri kuntien väliset suuret erot.

Muita erityispiirteitä:

- Opiskelijahuollon palveluiden organisointi on suurelta osin ongelmakeskeistä ja siten luonteeltaan reaktiivista. Painopiste ei ole ennalta ehkäisevässä toiminnassa.
- Opiskelijahuolto koostuu useista erikoistuneista ammattiryhmistä, jotka toimivat ammattikuntina hyvin itsenäisesti ja siten sektoroituneesti. Opiskelijahuolto on irtautunut pedagogisesta toiminnasta omaksi ammatilliseksi alueeksi.
- Opiskelijahuoltoryhmät vastaavat opiskelijahuoltoa koskevien asioiden käsittelystä, päätöksenteon valmistelusta, yhteistyöstä ja opiskelijahuollon kehittämisestä. Niiden toiminta on melko vakiintunutta. Opiskelijahuoltoryhmät ovat merkittävä johtamisen tuki.
- Opinto-ohjaajien lisäksi opiskelijahuoltoryhmään kuuluvat terveydenhoitajat, kuraattorit ja apulaisrehtori (tai vastaava) muita ammatteja useammin.
- Opiskelijoiden ongelmiin puututaan välittömästi. Välitön puuttuminen korostuu erityisesti poissalojen ja kiusaamisen sekä oppimisvaikeuksien suhteen.
- Koulutuksen järjestäjän strategiset opiskelijahuollon tavoitteet ja linjaukset ovat melko laajasti epäselviä. Johtamisen ja koordinoinnin ongelmat korostuvat tilanteissa, joissa järjestäjällä on useita eri kunnissa sijaitsevia yksiköitä.
- Koulutuksen järjestäjien tulee selkeyttää resurssiohjausta sekä toiminnan seurannan, arvioinnin sekä jatkuvan parantamisen ja kehittämisen periaatteita.

Opiskelijahuolto käytännössä

I OPPILAITOKSEN HYVINVOINTI

Yhteisöllisyys, turvallisuus ja oppimisen olosuhteet painopisteinä

Koulutuksen järjestäjät tiedostavat yhteisön hyvinvoinnin, yhteisöllisyyden, turvallisuuden ja hyvän oppimisen olosuhteiden merkityksen ja painottavat niitä arvoissa, toimintaperiaatteissa ja käytännöissä. Yhteisöllisyys ilmenee koko oppilaitosyhteisöä koskevassa ajattelu- ja toimintatavassa. Yhteisöllisyys ei kuitenkaan painotus pedagogisessa toiminnassa.

Monet järjestäjistä ovat luoneet uusia oppimisympäristöjä muun muassa opiskelijoiden oppimisvaikeuksien ratkaisemiseksi ja motivaation parantamiseksi. Lisäksi järjestäjät huolehtivat tilojen, laitteiden ja välineiden ajantasaisuudesta ja tavoitteidenmukaisuudesta. Ongelmat liittyvät tilojen ahtauteen, ilmanvaihtoon ja esteettömyyteen.

Järjestäjät ovat tehostaneet yhteisön turvallisuutta vähentääkseen yleistä turvattomuutta ja ehkäistäkseen ongelmia. Tämä on merkinnyt muun muassa kulunvalvontaa ja ulkoisten vartiointipalveluiden käyttöä. Erityisesti fyysisen turvallisuuden on kiinnitetty huomiota.

Koulutuksen järjestäjillä on lukuisia yhteisön turvallisuuteen, hyvinvointiin ja eri palveluihin liittyviä suunnitelmia ja toimintaohjeita, joskin osalta ne puuttuvat. Nykyinen järjestelmä on kuitenkin dokumenttikeskeinen ja pirstaleinen ja siten vaikeasti hallittavissa. Arviointiryhmän mielestä toimintaohjeiden pirstaleisuudesta voitaisiin päästä eroon siirtymällä nykyisestä lukuisia ohjeita käsittävästä toimintatavasta kokonaisuuden kattavaan hyvinvointisuunnitelmaan. Integratiivinen opetussuunnitelma voisi myös toimia keinona opiskelijahuollon ja opetustoiminnan sovittamisessa yhteen.

Terveysongelmista ennaltaehkäisyyn

Koulutuksen järjestäjät kiinnittävät huomiota sekä opiskelijoiden terveyteen että opiskeluympäristön terveellisyyteen ja turvallisuuteen. Toiminnassa painotetaan ammattiin liittyvää terveystietoa (ergonomia ja työturvallisuus, sekä työkykyä ja terveellistä opiskeluympäristöä (savuton koulu, makeisautomaattien poistot, terveelliset välipalat, terveelliset ateriat ja päihtettömyys). Myös liikuntapäiviä ja teemaviikkoja järjestetään ja liikunnallisia harrastuksia tuetaan. Terveysriskeihin liittyviä vertaisryhmiä järjestetään. Opiskelijoiden elämänhallintaa edistetään myös työkykypassin avulla.

Koulutuksen järjestäjien piirissä ei mielletä laajasti terveystiedon opetuksen merkitystä hyvinvoinnin edistämisessä, epäterveellisten elämäntapojen muuttamisessa ja elämäntapojen seurauksena syntyvien ongelmien ehkäisemisessä. Terveystiedon opetusta ei myöskään ole aina onnistuttu järjestämään opiskelijoita kiinnostavalla tavalla.

Terveydenhoitajat ovat avainasemassa opiskelijoiden terveyden edistämisessä ja ongelmien ennaltaehkäisyssä. Ongelmana on, ettei terveydenhoitajilla ole riittävästi aikaa ennalta ehkäisevään työhön, kuten yksilö- ja ryhmäohjaukseen. Terveystarkastuksia ei tehdä kaikille opiskelijoille. Terveydenhoitajilla ei ole myöskään riittävästi aikaa osallistua yhteisölliseen toimintaan ja yhteistyöhön oppilaitosyhteisön henkilöstön kanssa.

Koulutuksen järjestäjillä on epätietoisuutta siitä, missä määrin heidän tulee ottaa vastuu terveyden edistämisessä ja missä määrin he voivat odottaa siihen liittyvien palveluiden tulevan turvatuiksi kunnan terveydenhuollon palvelujärjestelmän kautta.

Osa koulutuksen järjestäjistä on osallistunut Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemään opiskelijoiden terveyttä koskevaan kyselyyn. Järjestäjien osallistumista terveystarkastukseen rajoittaa kyselyn maksullisuus. Lisäksi ongelmana on,

etteivät kaikki järjestäjät analysoi tuloksiaan eivätkä hyödynnä niitä tavoitteiden asettamisessa ja toiminnan kehittämisessä.

Oppimisympäristön terveellisyys ja turvallisuus

Koulutuksen järjestäjät kiinnittävät huomiota opiskelun turvallisuuteen. Työn opetuksen turvallisuudesta huolehditaan opettamalla opiskelijoille työturvallisuusnäkökohdat: työvaatetus, suojavälineet, tulityökortti, turvallisuuspassi, elintarvikkeiden omavalvonta sekä hygieniapassi. Lisäksi varmistetaan opettajien osaaminen työturvallisuuteen liittyvissä asioissa, kuten myös oppimisympäristön turvallisuus. Oppilaitosten tiloja, laitteita ja välineitä ja asuntoloita pidetään yleisesti asiallisina ja turvallisina. Osa järjestäjistä myös järjestää opiskelijoille ja henkilöstölle ensiapu-, työturvallisuus- ja kriisikoulutusta.

Osa järjestäjistä organisoivat viranomaisten edellyttämiä opiskelu- ja työympäristön tarkastuksia, mutta kaikissa yksiköissä tarkastukset eivät toteudu lainsäädännön vaatimalla tavalla.

Henkistä turvallisuutta ei painoteta fyysisen turvallisuuden tapaan, joskin järjestäjät puuttuvat kiusaamiseen välittömästi.

Opettajan roolit opiskelijahuollossa

Opettajat ja opinto-ohjaajat kohtaavat ensimmäisinä opetukseen osallistumattomuuteen, oppimis- ja sopeutumisongelmiin, päihteiden käyttöön, masentuneisuuteen tai kiusaamiseen koskevia ongelmia. Erityisesti ryhmäohjaajan (luokanvalvojen) rooli on opinto-ohjaajan ohella keskeinen opiskelijoiden lähiaikuisena, opiskelijan tukijana ja ongelmiin puuttujana. Ryhmäohjaajan tehtävissä korostuu toimiminen välittävänä linkkinä opetustyön ja opiskelijahuollon suhteen.

Vaikka opiskelijahuollolliset asiat liittyvät tiiviisti opettajan työhön ja opetukseen, opettajat ovat melko etäällä opiskelijahuollosta. Yleistä on, ettei opettajien edustajaa ole opiskelijahuoltoryhmässä, joskin opettajilla on mahdollisuudet viädä ongelmallisia asioita opiskelijahuoltoryhmän ratkaistavaksi ja tulla samalla kuulluksi yksittäisen opiskelijan asioiden suhteen.

Opettajien vastuu opiskelijahuollosta korostuu pienissä yksiköissä, joissa opettajat saattavat vastata opetustyön lisäksi myös opintojen ohjauksesta ja opiskelijahuollosta. Sen sijaan isoissa yksiköissä opettajan työssä korostuu yhteistyö opiskelijahuoltohenkilöstön kanssa.

Opettajat tarvitsevat erikoisasiantuntijoiden tukea ja ovat tarvitessaan tätä tukea myös saaneet. Opettajien mielestä opiskelijahuollon erityisosaaminen on välttämätön tuki opettajan työlle.

Erityisopettajien ja laaja-alaisten erityisopettajien määrä vaihtelee järjestäjittäin. Eroja ilmenee myös siinä, miten erityisopettajien asiantuntemusta hyödynnetään opiskelijahuollossa. Monella järjestäjällä erityisopetus vastaa opiskelijoiden tarpeita.

Sen ohella, etteivät opettajat ammattikuntana osallistu opiskelijahuollon ytimeen, kuten opiskelijahuoltoryhmiin, ei opiskelijahuollon asiantuntijuutta myöskään hyödynnetä opetuksen suunnittelussa tai kehittämisessä.

Opinto-ohjaajan rooli opiskelijahuollossa keskeinen

Opinto-ohjaajien rooli on erittäin keskeinen opiskelijahuollossa, joskin osa järjestäjistä mieltää opinto-ohjaajien ja opinto-ohjauksen kuuluvan pedagogisiin ydintoimintoihin. Erityisesti korostuvat opiskelijan ohjaukseen ja neuvontaan liittyvät näkökohdat ja opiskelijan kasvun tuki, kuten myös huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö. Opinto-ohjaajat toimivat myös usein opiskelijahuoltoryhmän koollekutsujina tai sihteereinä ja koordinoivat opiskelijahuoltoa ja siihen liittyvää yhteistyötä. Osa heistä toimii opiskelijahuoltoryhmän puheenjohtajana.

Suuri osa järjestäjistä on onnistunut hyvin opintojen ohjauksen organisoinnissa. Opinto-ohjaajan opiskelijahuollollinen rooli korostuu erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden ohjauksessa ja tuessa, poissalujen vähentämiseen ja oppimisvaikeuksiin ja opintojen loppuun saattamisessa sekä nivelvaiheisiin liittyvissä toiminnoissa ja siten sillan rakentamisessa sekä peruskouluun ja edelleen työelämään koulutuksesta valmistuttua.

Nivelvaiheisiin panostaminen parantaa tuloksia

Koulutusprosessien nivelvaiheisiin (siirtymät peruskoulutusta ammatillisen koulutukseen ja edelleen koulutuksesta työelämään ja jatko-opintoihin) liittyvät ohjaustarpeet ovat lisääntyneet. Koulutuksen järjestäjät ovat kehittäneet nivelvaiheisiin liittyviä toimintojaan ja pystyneet parantamaan niissä tarvittavaa luottamusta saaden aikaan hyviä tuloksia ja vaikuttavuutta. Oman alan ja hyvän opiskelumotivaation löytymistä on myös voitu edistää välittämällä peruskoululaisille tietoa ammatillisesta koulutuksesta.

Opinto-ohjaajat tekevät lisääntyvää yhteistyötä peruskoulujen kanssa. Muun muassa ”saattaenvaihtopäivät”, ovat vakiinnuttaneet paikkansa. Myös eri viiranomaisten väliseen tietojen vaihtoon on luotu toimivia käytäntöjä. Ongelmat liittyvät lähinnä opiskelijoita koskevien tietojen saantiin. Yhteistyöhön ja tiedon saantiin liittyvät ongelmat korostuvat myös sellaisten etäällä olevien kuntien ja koulutusyksiköiden kanssa, joista opiskelemissa on vain yksittäisiä opiskelijoita.

Huomiota myös toimeentulon tukeen, terveelliseen ravitsemukseen, viihtyisään asumiseen ja mielekkääseen vapaa-aikaan

Opinto-ohjaajien ja kuraattoreiden asiantuntemuksen tarve korostuu taloudellisten edellytysten turvaamisessa, yhteistyössä huoltajien kanssa ja ylipäätään opiskelijoiden tukemisessa ja ohjaamisessa opintojen alussa.

Koulutuksen järjestäjien tarjoamalla maksuttomalla aterialla on erittäin suuri merkitys opiskelijoiden terveyden ja terveellisten ruokailutottumusten ylläpitämisessä. Jotkut tarjoavat opiskelijoille myös maksuttoman aamupuuron tai aamiaisen. Ongelmana on, että osa opiskelijoista ei hyödynnä maksuttoman ja terveellisen aterian mahdollisuutta vaan tyytyy erilaisiin välipaloihin ja pikaruokaan.

Koulutuksen järjestäjien opiskelijoiden vapaa-ajan toimintoihin liittyvät toimenpiteet vaihtelevat. Melko suuri osa järjestäjistä katsoo, ettei opiskelijoiden vapaa-ajan toimintojen järjestäminen kuulu lainkaan heille. Osa järjestäjistä on puolestaan luonut opiskelijoille monipuoliset mahdollisuudet vapaa-ajan toimintoihin, joskin nämä palvelut korostuvat opiskelija-asuntolassa asuvien opiskelijoiden kohdalla. Osa järjestäjistä jopa korostaa, että mielekkääseen vapaa-aikaan liittyvät toiminnot ovat osa mielekkääseen elämään ja ylipäätään oman elämän hallintaan liittyvää kasvatustyötä.

Osa koulutuksen järjestäjistä ylläpitää opiskelija-asuntolaa. Asuntolatoiminta on hyvin organisoitu, ja sen laatuun järjestäjät kiinnittävät yhä enemmän huomiota. Myös arvointiryhmä pitää olemassa olevaa, järjestäjien ylläpitämää asuntolatoimintaa tarkoituksenmukaisena mutta ei näe tarpeita sen laajentamiseen niille järjestäjille, joilla asuntoloita ei ole. Sen sijaan näiden järjestäjien kohdalla korostuu opiskelijoiden asumismahdollisuuksien edistäminen paikkakunnallaan. Arvointiryhmän mielestä koulutuksen järjestäjien tulisi edistää omassa organisaatiossaan opiskelevien asumismahdollisuuksien parantamista omalla paikkakunnallaan.

Opiskelijoiden keskinäinen vuorovaikutus ja osallisuus edistävät yhteisöllisyyttä ja vastuullisuutta

Erilaisilla opiskelijoiden omaa vastuuta ja osallisuutta korostavilla toimintatavoilla on voitu edistää kunkin opiskelijan liittymistä yhteisön jäseneksi ja kasvatata myös opiskelijoiden keskinäistä vastuuta omasta ryhmästään sekä ylipäättään opiskelusta ja koko opiskeluyhteisöstä.

Koulutuksen järjestäjät kiinnittävät paljon huomiota opiskelijoiden keskinäiseen vuorovaikutukseen ja opiskelijoiden omaan yhteisölliseen vastuuseen. Yleinen käytäntö on koulutuksen alkuun sijoittuvat ryhmäytymispäivät, -viikot ja -tapahtumat. Lisäksi opiskelijat osallistuvat aktiivisesti erilaisten tapahtumien ja juhlien järjestämiseen.

Tutor-toiminnan merkitys on suuri muun muassa uusien opiskelijoiden opintojen aloittamisen kannalta. Taustatietojen, tulohaastattelun ja erilaisten testien avulla pyritään saamaan mahdollisimman hyvä käsitys kunkin opiskelijan opiskeluedellytyksistä ja tuen tarpeesta.

Oppilaskuntien toiminnassa ja opiskelijoiden mahdollisuuksissa vaikuttaa koulutuksen järjestäjän päätöksentekoon ja toiminnan kehittämiseen on kehitettävää. Monien järjestäjien mielestä opiskelijoiden ääntä kuullaan ja vaikutusmahdollisuuksia luodaan, mutta silti kaikki järjestäjät eivät ole onnistuneet aktivoimaan oppilaskuntaa toimintaan. Parhaiten opiskelijoiden osallistamisessa ja oppilaskuntien aktivoinnissa on onnistuttu silloin, kun oppilaskunnan toimintaa ja osallistumista johdetaan ja koordinoidaan järjestäjän taholta (esimerkiksi apulaisrehtori) ja kun oppilaskunnan toimintaa tuetaan myös taloudellisesti.

Toimivia käytäntöjä yhteistyöhön vanhempien ja huoltajien kanssa

Koulutuksen järjestäjät tiedostavat hyvin vanhempien ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön merkityksen. Yhteistyön avulla edistetään yksittäisen opiskelijan opiskelua ja turvataan sen jatkuvuus. Merkillepantavaa on, että jotkin järjestäjät ovat nostaneet erityiseksi tavoitteeksi jaetun kasvatustuon ja tehtävän, jota pidetään yhteistyön ohjenuorana. Yhteistyössä painotetaan myös ongelmien ennaltaehkäisyyn liittyviä tavoitteita. Hyvinä käytänteinä nousivat esiin vanhempien mahdollisuudet seurata opintojen edistymistä ja poissaloja sekä osallistua opiskelijahuollon kehittämiseen.

Arviointiryhmän mielestä suurimmat puutteet liittyvät siihen, etteivät kaikki koulutuksen järjestäjät järjestä toisen ja kolmannen vuoden opiskelijoiden huoltajille tarkoitettuja tilaisuuksia. Huoltajia ei myöskään aktivoida osallistumaan oppilaitoksen toiminnan kehittämiseen, eikä huoltajilta koota palautetta.

II OPISKELIJOIDEN YKSILÖLLINEN ERITYISTUKI JA HOITO

Opiskelijoiden yksilöllisen tuen tarve suuri

Opiskelijoiden erilaiset yksilöllisen tuen tarpeet ovat lisääntyneet muun muassa koko ikäluokalle tarjottavan koulutuksen, erityisopetuksen integraation, keskeyttämisen ennaltaehkäisyn ja opiskelijoiden mielenterveys- ja päihdeongelmien ja muiden syiden vuoksi. Näiden oppimista, terveyttä tai sosiaalista hyvinvointia koskevien ongelmien ennaltaehkäisyyn ja opiskelijoiden yksilölliseen tukeen tarvitaan opettajien, opinto-ohjaajien, kuraattoreiden, erityisopettajien (laaja-alainen erityisopettaja), lääkäreiden, psykologien ja terveydenhoitajien asiantuntemusta ja moniammatillista yhteistyötä. Yksilöllisellä tuella parannetaan oppimisen edellytyksiä.

Erityisopetuksen haasteet lisääntyneet

Koulutuksen järjestäjät laativat lisääntyvästi opiskelijoille henkilökohtaisten opetussuunnitelmien (HOPS) lisäksi henkilökohtaisia opetuksen järjestämissuunnitelmia (HOJKS) sekä painottavat opiskelijoiden tarvitsemien opetus- ja kuntoutuspalveluiden yksilöllistämistä.

Erityisopetuksen lisääntyminen heijastuu myös opiskelijahuoltoon. Erityisopettajien määrä on lisääntynyt, kuten myös erityisopettajien yhteistyön tarve opiskelijahuoltoon. Erityisopettajien rooli välittävänä opetuksen ja opiskelijahuollon linkkinä korostuu. Suurissa yksiköissä toimivan ERVA -järjestelmän avulla koordinoidaan erityisopetuksen järjestämistä, opiskelijoiden oppimisongelmia ja opiskelijoiden tarvitsemia palveluita.

Koulutuksen järjestäjät saavat henkilökohtaisia opetus- ja tukipalveluita tarvitsevista opiskelijoista korotuksen yksikköhintaan, jonka turvin opiskelijoille turvataan heidän tarvitsemansa erityisopetus ja muu tuki. Käytännössä ilmenee epäselvyyttä, miten vastuu erilaisista tukipalveluista (esimerkiksi tulkkipalvelut, apuvälineet, kuljetuspalvelut ja henkilökohtaiset avustajat) jakautuvat koulutuksen järjestäjien, koulutuksen järjestäjien sijaintikunnan ja opiskelijan kotikunnan välillä.

Kuraattori- ja psykologipalvelut eivät vastaa tarpeita

Kuraattoripalveluiden tarve on kasvanut suuresti viimeisen kymmenen vuoden aikana. Lähes kaikki järjestävät nämä palvelut opiskelijoille, vaikka järjestäjillä on epätietoisuutta sen suhteen, kenen vastuulla kuraattoripalvelut ovat ja miten ne rahoitetaan. Arvioinnissa ei saatu täysin selvää kuvaa kuraattoripalveluiden tarjonnasta ja kysynnästä, joskin kuraattoreiden määrä on voimakkaasti kasvanut. Keskeinen tulos on, etteivät kuraattoripalvelut vastaa opiskelijoiden tarpeita.

Perusopetusta koskevan lainsäädännön (L628/1998) mukaisessa oppilashuollossa toimivalta kuraattorilta edellytetään sosiaalityöntekijän kelpoisuutta (A491/1990). Epäselvyyttä ilmenee sen suhteen, koskevatko nämä kelpoisuusehdot myös ammatillisen koulutuksen järjestäjien vastuulla olevia kuraattoripalveluita. Arviointi osoitti, että ammatillisessa koulutuksessa toimivien kuraattoreiden koulutustausta on hyvin kirjava (kouluttamattomasta työntekijästä sosiaalityöntekijän tutkintoon). Näiden lisäksi kuraattoreina toimii muun yliopistollisen loppututkinnon suorittaneita, ammattikorkeakoulun tutkinnon suorittaneita ja sairaanhoitajia.

Ongelmia liittyy myös kuraattoripalveluiden järjestämisen ja kustannusvastuuseen. Pääsääntönä on, että koulutuksen järjestäjät vastaavat näistä palveluista, ja vain poikkeustapauksissa kunnat tuottavat näitä palveluita opiskelijoille opiskeluterveydenhuollon tapaan. Kustannusten osalta tilanne on sama: järjestäjät vastaavat suurelta osin kuraattoripalveluiden kustannuksista.

Arviointiryhmän mielestä opiskelijoiden sosiaaliin ongelmiin vastaaminen on ajautunut yhä enemmän koulutuksen järjestäjien vastuulle. Palveluiden tarve on kasvanut ja kasvaa yhä, eikä näitä palveluiden tarpeita aina kyetä erottamaan terveydenhuollon palveluiden tarpeesta. Arviointiryhmän mielestä palveluiden tarve tulisi kartoittaa ja palveluita tulisi tarkastella kokonaisuutena.

Psykologipalveluiden tarve on myös lisääntynyt viimeisen kymmenen vuoden aikana muun muassa opiskelijoiden lisääntyneiden mielenterveys- ja päihdeongelmien, elämänhallintaan liittyvien ongelmien ja oppimisvaikeuksien vuoksi. Arviointiryhmän mielestä psykologipalveluiden puute on lääkäripalveluiden puutteen lisäksi yksi suurimmista ongelmista opiskelijahuollossa.

Ongelmana ovat kuntien väliset suuret erot ja palveluiden riittämättömyys. Jotkin kunnat järjestävät psykologipalveluita tarpeen mukaan, mutta kunnan tarjoamisen palveluiden puuttuessa jotkin järjestäjät ovat palkanneet omia psykologeja. Psykologeja on katsottu tarvittavan sekä opiskelijoiden lisääntyvien ongelmien

että henkilöstön tarvitseman asiantuntijatuen vuoksi. Kunnan psykologipalveluiden vähäisyys ja epäselvyys siitä, kenen vastuulle palveluiden tuottaminen kuuluu, on johtanut monessa kunnassa myös siihen, että opiskelijoita ohjataan esimerkiksi mielenterveysongelmien vuoksi heidän kotikuntaansa.

Arviointiryhmä esittää sekä kuraattori- että psykologipalveluiden järjestämisen ja kustannusvastuiden selkeyttämistä.

Lastensuojeluun ja sosiaalisiin ongelmiin liittyviä haasteita

Vuonna 2007 voimaan tullut lastensuojelulaki (417/2007) ei velvoita kuntia järjestämään koulupsykologi- ja kuraattoripalveluita ammatillisessa koulutuksessa opiskeleville. Sen sijaan se velvoittaa tekemään lastensuojeluilmoituksen alaikäisestä opiskelijasta, joka on lastensuojelun tarpeessa. Lastensuojelulain mukaan eri tahot velvoitetaan myös yhteistyöhön lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ja lastensuojelun järjestämiseksi ja sen yhdessä suunnittelemiseksi.

Lähes kaikki koulutuksen järjestäjät ovat joutuneet tekemään lastensuojeluilmoituksia. Yhteistyö lastensuojeluviranomaisten kanssa on yleensä joustavaa ja lastensuojeluviranomaisten asiantuntemus saadaan tarvittaessa viiveettä hyödynnettyksi opiskelijan parhaaksi.

Kunnallisten palveluiden puuttumisen vuoksi koulutuksen järjestäjät järjestävät sosiaalisiin ongelmiin liittyvät palvelut itse. Järjestäjät tiedostavat hyvin sen, etteivät he kykene vastaamaan opiskelijoiden ja yhteisön hyvinvointia koskeviin tarpeisiin pelkästään järjestäjän sisäisillä toimenpiteillä vaan yhteistyössä eri tahojen kanssa. Yhteistyö nuorisotyön, poliisin ja muiden viranomaistahojen sekä seurakunnan kanssa on lisääntynyt, joskin järjestäjien välisiä erojakin on. Erot korostuvat myös nuorisotoimen kanssa tehtävässä yhteistyössä, kun taas seurakuntien kanssa tehtävä yhteistyö on melko kattavaa. Yhteistyövaatimukset eri tahojen kanssa kasvavat edelleen.

Opiskeluun osallistumista seurataan, oppimisvaikeuksia kartoitetaan ja opintojen keskeyttämistä ehkäistään

Koulutuksen järjestäjät ovat sisäistäneet opetuksen osallistumisen merkityksen ja poissaoloihin puuttumisen tärkeyden. Poissaoloja seurataan (ei läsnäoloa) ja niihin puututaan melko laajasti. Useimmat järjestäjät ovat luoneet tarkoituksenmukaiset poissaolojen ehkäisemisen ja niihin puuttumisen käytännöt. Poissaolojen seuranta ja niihin puuttuminen on monien mielestä vähentänyt negatiivista

keskeyttämistä. Lisäksi tiedostetaan, että poissaolojen vähentäminen edellyttää opettajien, opinto-ohjaajien ja kuraattoreiden yhteistyötä.

Opiskelijoiden oppimisvaikeuksia kartoittavien testien ja erilaisten tukimenetelmien käyttö on laajaa, mutta järjestäjien välisiä eroja on. Järjestäjät ovat palkanneet opetusta tukevaa henkilöstöä (opintoavustajat, koulunkäyntiavustajat, ammattimiehet/-naiset), opetusta on eriytetty, opetusta ja ohjausta yksilöllistetty ja erityisopettajien asiantuntemusta hyödynnetty.

Koulutuksen järjestäjät tukevat keskeyttämisuhan alla olevia opiskelijoita monipuolisin keinoin, jotta opiskelija ei jäisi ”tyhjän päälle” eikä joutuisi syrjäytymiskierteeseen. Opiskelijoita ohjataan muun muassa muuhun koulutukseen, ammattistarttiin, oppisopimuskoulutukseen tai muihin tukipalveluihin.

Arvioinnissa ei voitu osoittaa opiskelijahuollon laadun ja keskeyttämisen ja läpäisyasteen välistä positiivista yhteyttä.

Kiusaamiseen puututaan välittömästi

Koulutuksen järjestäjät tiedostavat kiusaamiseen liittyvät haasteet ja vaatimukset välittömään puuttumiseen. Monet järjestäjät painottavat kiusaamisen suhteen nollatoleranssia. Erityisesti korostetaan varhaista ja välitöntä puuttumista, joka on kaikkien työyhteisössä toimivien vastuulla.

Kiusaamiseen suhtaudutaan jyrkän kielteisesti, mutta kaikilla järjestäjillä ei ole kiusaamiseen liittyviä toimintaperiaatteita ja -ohjeita. Ongelmana on, etteivät kaikki kiusaamistapaukset tule henkilökunnan tietoon, sillä pelko ja häpeä estävät kiusattua kertomasta kiusaamisesta.

Kiusaaminen on vähentynyt ja työrauha parantunut kiusaamiseen liittyvien periaatteiden ja ohjeiden laatimisen, henkilöstön koulutuksen ja sen jälkeen, kun kiusaaminen on otettu avoimeen tarkasteluun. Lisäksi välittäminen, avoimuus ja vaikeista asioista puhuminen ovat parantuneet.

Kiusaamista on eri muodoissaan edelleen kaikissa yksiköissä.

Uhkatilanteet ja opiskelijoiden käyttäytymisongelmat sekä rangaistukset hyvin vähäisiä

Koulutuksen järjestäjät joutuvat kohtaamaan ja ratkaisemaan opiskelijoiden käyttäytymiseen, rikoksiin ja rikosseuraamuksiin liittyviä ongelmia melko vä-

hän. Järjestäjät rankaisevat opiskelijoita tarvittaessa sääntöjen rikkomisesta tai muusta vastaavasta järjestyssääntöjensä mukaan. Lähinnä on kyse opiskelijoille annettavista kirjallisista ja suullisista varoituksista ja asuntolasta erottamisesta määrääjäksi.

III OPISKELUTERVEYDENHUOLTOPALVELUIDEN TOIMIVUUS OSANA OPISKELIJAHUOLTOA

Opiskeluterveydenhuolto ei vastaa opiskelijoiden tarpeita

Lainsäädännön mukaan opiskelija saa opiskeluterveydenhuoltopalvelut koulutusta järjestävän oppilaitoksen sijaintikunnasta. Käytännössä kuntien palveluissa on erittäin suuria eroja, mikä johtuu muun muassa niukoista taloudellisista resursseista ja paikallisen väestön sairaanhoidon kasvavista tarpeista.

Opiskeluterveydenhuollon palvelut eivät vastaa opiskelijoiden eivätkä oppilaitosyhteisön tarpeita. Eroja ilmenee sekä palveluiden saatavuudessa että niiden laadussa. Erot ovat suuria järjestäjien välillä, kuten myös eri kunnissa sijaitsevien yksittäisen järjestäjän yksiköiden välillä. Puutteita on erityisesti lääkäri- ja psykologipalveluissa ja niihin liittyvissä mielenterveyspalveluissa ja päihteiden käyttöön liittyvissä palveluissa sekä suun terveydenhoidossa. Mielenterveyspalveluiden tarve korostuu muita enemmän.

Opiskeluterveydenhuollon ongelmana muun muassa on, että

- opiskelijoita ohjataan oman kotikuntansa terveystarpeisiin
- kaikille opiskelijoille ei tehdä opintojen alussa terveystarkastusta
- terveystarkastuksissa ei kartoiteta kattavasti mielenterveyteen liittyviä näkökohtia.

Suun terveydenhuollon palveluista ei puhu juuri kukaan. Aineistoista ei tullut ilmi, ohjataanko opiskelijoita lainkaan käyttämään opiskelupaikkakunnan suun terveydenhuollon palveluita.

Kuntien terästävä vastuutaan opiskeluterveydenhuollossa

Kaikki kunnat eivät turvaa kunnan alueella opiskelevien opiskelijoiden terveydenhuoltoa akuuttia sairaanhoitoa lukuun ottamatta. Arviointiryhmän käsitys on, että ongelmat ovat seurausta opiskeluterveydenhuollon heikosta johtamisesta, suunnitelmallisuuden puutteista ja resurssien riittämättömyydestä.. Kunnan

näkökulmasta opiskeluterveydenhuollon järjestämisen ongelmiin vaikuttanee se, että nämä palvelut tuotetaan kunnan terveyskeskuksen ulkopuolella ”oppilaitoksissa”. Tämän seurauksena terveydenhoitaja jää usein yksin vastaamaan koko opiskeluterveydenhuollon toteuttamisesta ilman työparina toimivia lääkäreitä ja psykologeja. Terveydenhoitajankin resurssit ovat usein selvästi alimitoitettut.

Siitä huolimatta, että vastuu opiskeluterveydenhuollosta on oppilaitoksen sijaintikunnalla, kaikki koulutuksen järjestäjät eivät näytä mieltävän omaa vastuutaan ja rooliaan opiskeluterveydenhuollon järjestämisessä ja erityisesti siihen liittyvässä yhteistyössä ja kehittämisestä vaan olettavat opiskeluterveydenhuollon hoituvan kunnan terveydenhuollon asiantuntijoiden toimesta ilman järjestäjän omaa panostusta.

Arviointiryhmän mielestä opiskeluterveydenhuollon tulisi perustua ylimmän johdon tasolla vahvistettaviin suunnitelmiin ja yhteistyösopimuksiin. Näin luotaisiin toimintalinjat molempia osapuolia koskevalle toiminnalle, yhteistyölle, seurannalle ja arvioinnille sekä jatkuvalle kehittämiselle. Molempien osapuolten tulisi huolehtia siitä, että opiskeluterveydenhuoltoon kuuluvat osa-alueet tulevat otetuiksi huomioon. Keskeistä on sopia myös henkilöstön kouluttamiseen ja ammattitaidon kehittämiseen liittyvästä yhteistyöstä. Koulutuksen järjestäjien tulisi myös huolehtia siitä, että eri kuntien alueella toimivissa yksiköissä opiskelevat opiskelijat saavat tasalaatuiset palvelut.

Terveyspalveluiden järjestäminen

Opiskeluterveydenhuollon suositusten ja uuden opiskeluterveydenhuoltoa koskevan asetuksen mukaan opiskelijalle tulee tehdä terveydenhoitajan terveystarkastus ensimmäisenä opiskeluvuonna. Käytännössä toisaalla tehdään terveystarkastukset tehdään kaikille opiskelijoille, mutta toisaalla terveystarkastukset tehdään vain terveystarkastuksen mukaan valikoiduille opiskelijoille. Lääkärin tekemät terveystarkastukset ovat erittäin harvinaisia.

Opiskelijoiden terveyteen liittyviä tarpeita ei analysoida, eikä siten heidän terveydentilastaan ole kokonaiskuvaa. Arviointiryhmän mielestä opiskeluterveydenhuollon palveluiden tarvekartoitus tulisi tehdä säännöllisin väliajoin (esimerkiksi joka toinen vuosi) kouluterveyskyselyn, terveystarkastuksessa ilmenevien terveysuhkien ja sairauksien sekä opiskelijoilta kerätyn palautteen perusteella.

Opiskeluterveydenhuollossa on sekä resurssivajausta että puutetta erityisasiantuntijuudesta. Lisäksi on palveluiden tarpeeseen liittyviä vääristyneitä odotuksia.

Terveydenhuollon ja siten myös opiskeluterveydenhuollon toiminta suuntautuu sairaanhoitoon, koska niiden kysyntä on suurempaa kuin tarjonta. Opiskeluterveydenhuollon näkökulmasta voimavaroja pitäisi kohdentaa ennalta ehkäisevän työn lisäksi sellaisiin ongelmiin, joihin opiskelija ei itse ehkä edes halua apua, kuten päihde- ja mielenterveyshäiriöt.

Opiskelijoiden mielenterveys- ja päihdeongelmat ovat lisääntyneet

Opiskelijahuollossa kohdataan usein opiskelijoiden päihde- ja mielenterveysongelmia. Päihteiden käyttö on terveystarkastuksen mukaan yleistä ammatillisten opiskelijoiden keskuudessa ja jopa yleisempää kuin vastaavan ikäisten lukio-opiskelijoiden keskuudessa. Nykyiset palvelut eivät täysin vastaa ajan vaatimuksia eivätkä mahdollista päihdetyön ja mielenterveystyön asiantuntemuksen yhteistyötä ja -palvelua.

Opiskeluterveydenhuoltoon liittyviä muita haasteita ja kehittämistarpeita

Arviointiryhmä yhtyy monien järjestäjien esille nostamiin opiskelijahuollon kehittämistarpeisiin ja haasteisiin, jotka myös heijastuvat opiskeluterveydenhuoltoon:

- Opiskelijoiden elämänhallintaan ja muuhun erityiseen tukeen liittyvät tarpeet ovat lisääntyneet ja heijastuvat myös opiskeluterveydenhuoltoon.
- Sekä koulutuksen järjestäjät että terveydenhuoltoviranomaiset eivät ole tiedostaneet yhteistyösopimusten laadintaan liittyviä puutteita ja tarpeita. Sopimusten avulla tulee varmistaa palveluille asetettavat tavoitteet, palveluiden saatavuus ja saatavuuden seuranta ja valvonta.
- Palveluiden tarve lisää resurssitarpeita, mistä syystä niiden riittävyys tulee varmistaa ennalta.
- Yhteistyötä ja erityisesti tiedonkulkua, tulee kehittää.
- Nivelvaiheen tiedonsiirto on saatava joustavaksi, tämä edellyttää yhte-näistä lakia.
- Terveydenhuollon rahapula heikentää opiskeluterveydenhuollon tarjontaa.
- Koulutuksen rahoitus ei mahdollista sitä, että järjestäjät voisivat hankkia opiskelijoille yksityisiä psykologi- ja mielenterveyspalveluita.
- Opiskelijoiden fyysiseen suoriutumiskykyyn ja ylipainoon tulisi kiinnittää huomiota terveystarkastuksissa ja tuoda ko. tieto oppilashuoltoon ja oppilaitostasolle.

Koulutuksen järjestäjän opiskelijahuoltoon ja opiskeluterveydenhuoltoon liittyvä ohjeistus, palveluista tiedottaminen ja palveluihin ohjaaminen

Suunnitelma- ja ohjekeksyyttä

Koulutuksen järjestäjät ovat laatineet erilaisia viranomaisten edellyttämiä suunnitelmia, jotka osittain ovat opetussuunnitelmien osana, osittain niistä erillisiä. Erilaisten suunnitelmien lisäksi järjestäjillä on runsaasti toimintaohjeita (kiusaaminen, päihteiden käyttö, tupakointi, opetukseen osallistuminen, järjestys-säännöt ja muut vastaavat). Järjestäjien väliset erot ovat suuret suunnitelmien ja toimintaohjeiden suhteen, joiltakin nämä puuttuvat kokonaan. Lisäksi osalla järjestäjistä toimintaohjeet ovat yksikkökohtaisia, mikä lisää palveluiden erilaisuutta ja opiskelijoiden eriarvoisuutta.

Opiskelijahuollon toiminnan luonne edellyttää varautumista mahdollisiin ongelmiin. Tämä on lisännyt ohjeiden ja suunnitelmien määrää. Arviointiryhmän mielestä haasteeksi muodostuu se, miten käytännössä hallitaan eri suunnitelmien ja ohjeiden kirjoa. Lisäksi haasteena on, miten hallitaan opiskelijoiden tarpeisiin perustuva palvelukokonaisuus tilanteissa, jossa toiminto organisoituu ammattikuntaakohtaisesti.

Arviointiryhmän mielestä tulisi pohtia, voitaisiinko suunnitelmien ja ohjeiden monikirjoisuudesta siirtyä yhteen ”hyvinvointisuunnitelmaan”, joka kattaisi kaikki opiskelijoiden ja oppilaitosyhteisön hyvinvointiin liittyvät velvoitteet ja palvelut riippumatta siitä, mistä ammattikunnasta, toiminnosta tai toimialasta on kyse. Tämä edellyttää myös viranomaisyhteistyötä jo suunnitteluvaiheessa. Järjestäjätasolla tämä merkitsee osa-alueet sisältävän kokonaissuunnitelman laadintaa.

Koulutuksen järjestäjät eivät juuri seuraa ja arvioi suunnitelmien toteutumista. Lisäksi ilmenee sitoutumattomuutta yhteisiin periaatteisiin.

Koulutuksen järjestäjää ja sen yksiköitä koskeva opiskelijahuollon suunnittelu ja sitä kautta laajempi yhteys koulutuksen järjestäjän strategiseen suunnitteluun on kokonaisuutena hyvin ohutta ja vaihtelee suuresti järjestäjittäin.

Palveluista tiedotetaan mutta aina opiskelijat eivät tiedä, mistä palveluita saa

Koulutuksen järjestäjät ovat luoneet melko hyvät tiedotuskäytännöt opiskelijoille ja huoltajille sekä omalle henkilöstölle. Sekä opiskelijoille että vanhemmille tie-

dotetaan kirjallisesti ja suullisesti. Lisäksi on luotu mahdollisuudet tiedon saantiin. Myös henkilöstölle tiedotetaan hyvin.

Järjestäjät järjestävät opiskelijoiden huoltajille kotiväen iltoja opintojen aloitusvaiheessa. Näiden tilaisuuksien avulla parannetaan yhteistyön edellytyksiä sekä luodaan pohjaa yhteiselle kasvatustehtävälle. Erityisen tärkeitä tapaamiset ovat alaikäisten opiskelijoiden huoltajille, joiden kanssa kasvatustuuta jaetaan.

Tiedottamisen ongelmat liittyvät yhteistyötahoihin. Tieto ei kulje sisäisen tiedottamisen tapaan yhtä hyvin kunnan sosiaali- ja terveystoimeen ja muille yhteistyökumppaneille.

Opiskelijoiden ohjataan myös ulkopuolelta hankittuihin palveluihin. Aina ei ole kuitenkaan ole tiedossa, kuka palveluista vastaa ja mistä palveluita saa. Erityisiä ongelmia liittyy mielenterveyspalveluihin ja niihin liittyviin lääkäri- ja psykologipalveluihin, erikoislääkäripalveluihin sekä suun terveydenhoitoon.

Opiskelijahuollon suunnittelu ja kehittäminen osana koulutuksen järjestäjän muuta toimintaa ja kehittämistä sekä osana sosiaali- ja terveystoimen kanssa tehtävää yhteistyötä

Koulutuksen järjestäjien tehostettava opiskelijahuollon suunnittelua

Opiskelijahuollollisten tarpeiden lisääntyminen on vaatinut koulutuksen järjestäjiä panostamaan opiskelijahuoltoon. Isoille järjestäjille se on merkinnyt muun oman opiskelijapalveluyksikön perustamista, opiskelijahuollon toimintasuunnitelman laadintaa ja henkilöstön lisäämistä ja monipuolistamista ja näin ollen myös taloudellisten voimavarojen kohdentamista opiskelijahuoltoon. Lisäksi se on merkinnyt kustannusten ja toiminnan seuranta ja arviointia.

Opiskelijahuollon suunnittelu vaihtelee järjestäjittäin. Suurimmat puutteet liittyvät opiskelijahuollon suunnittelemattomuuteen ja tavoitteiden puuttumiseen. Käytännössä vain pieni osa järjestäjistä on laatinut oman opiskelijahuollon strategiset tavoitteet ja toimintasuunnitelman, kun taas suurin osa sisällyttää opiskelijahuollon osaksi muuta toimintaa. Hyvin harvat järjestäjistä oli asettanut opiskelijahuollon laadulliset ja määrälliset tavoitteet, budjetoitunut opiskelijahuoltoon ja sen kehittämiseen määrärahat ja seurannut toimintaa ja sen kustannuksia.

Monen koulutuksen järjestäjän opiskelijahuollon perustana ovat humanit, opiskelijasta välittämistä ja yksilöllisyyttä sekä hyvinvoinnin edistämistä painottavat arvot. Joidenkin järjestäjien toiminnasta ei välity samaa arvopohjaa, vaan toiminta perustuu ongelmakeskeisyyteen ja opiskelijahuollon tekniseen toimeenpanoon. Ennalta ehkäisevä näkökulma ei ole ensisijaisin. Arviointiryhmä pitää tähän syynä resurssien vähäisyyttä suurempana syynä totuttuja toimintatapoja ja toimintakulttuuria. Kokonaisvaltaisen otteen puuttuminen on usein johtanut painottamaan erillisiä toimenpiteitä ja siten teknistä toteutusta.

Ammattiopistostrategian myötä tapahtuneet useat järjestäjien fuusiot ovat vaikuttaneet ja vaikuttavat edelleen opiskelijahuollon organisointiin. Niissä yksiköissä, jossa fuusioituminen on tapahtunut vasta äskettäin, opiskelijahuollon hajanaisuus ja yksikkökohtaisuus korostuvat. Positiivista on, että useat järjestäjät ovat nimittäneet opiskelijahuollon tiimin tai koordinoivan opiskelijahuolto-ryhmän, jolle on delegoitu opiskelijahuollon yhtenäistäminen ja samanaikainen kehittäminen.

Opiskelijahuollon suunnittelu osana opetussuunnitelmaa

Koulutuksen järjestäjät ovat tulkinneet hyvin eri tavalla normien ja viranomaisien asettamia opiskelijahuollon vaatimuksia. Toiset järjestäjät toimivat erittäin esimerkillisesti, kun taas toiset järjestäjät eivät ole vastanneet asetettuihin velvoitteisiin. Suurimmat puutteet liittyvät ohjeiden puuttumiseen, niiden ajantasaaisuudesta huolehtimiseen sekä suunnitelmien toteutumisen seurantaan ja valvontaan.

Lain (66/1972) mukaan opiskelijahuoltoa koskevat suunnitelmat tulee laatia yhteistyössä oppilaitoksen sijaintikunnan tai -kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon toimeenpanoa hoitavien viranomaisten ja muiden tahojen kanssa. Ongelmana on, etteivät koulutuksen järjestäjät vielä tiedosta tätä velvoiteta tai se katsotaan toteutuneen terveydenhoitajan opiskelijahuoltoryhmään osallistumisen myötä. Systemaattisia neuvottelu- ja suunnittelukäytäntöjä kuntien sosiaali- ja terveyspalveluiden kanssa ei ole olemassa muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta.

Resurssipulasta resurssien hallintaan

Lähes kaikilla koulutuksen järjestäjillä on hyvät opiskelijahuollon voimavarat, jotka ovat niin ikään viime vuosina lisääntyneet. Sen sijaan ongelmat liittyvät sekä toiminnan kokonaisuuden että resurssien hallintaan. Opiskelijahuolto on laajentunut, ja siitä on muodostunut merkittävä kustannustekijä erityisesti isoilla koulutuksen järjestäjillä. Sen hallintaa, johtamista sekä kehittämistä auttaisi sen

irrottaminen omaksi tulosalueekseen, jolle laaditaan oma toimintasuunnitelma tavoitteineen, jonka prosessien ja tulosten laadun ja vaikuttavuuden seurantaan ja arviointiin kehitetään indikaattoreita, jonka suhteen asiakkaiden tyytyväisyyttä seurataan ja jota myös kehitetään systemaattisesti. Kustannusten seurannan kehittäminen auttaa niin ikään kustannusten hallinnassa.

Osa järjestäjistä tuo esille resurssien niukkuuden, erityisesti aikapulan. Tarpeiden ja olemassa olevien voimavarojen epäsuhdan syynä pidetään opiskelijoiden ongelmien lisääntymistä ja vaikeutumista. Resursseja puuttuu koko opiskelijahuollosta, mutta opiskeluterveydenhuollon resurssien vähäisyys korostuu. Resurssipuutteiden lisäksi myös resurssien kohdentamiseen liittyy suuria ongelmia.

Monipuolinen opiskelijoiden tarpeiden ja opiskelun ja oppimisen esteiden kartoitus opiskelun alkuvaiheessa on myös tarpeen.

Opiskelijahuollon henkilöstövoimavarojen hallinta hajanaista

Koulutuksen järjestäjät sisällyttävät opiskelijahuollon henkilöstösuunnittelun kokonaissuunnitelman osaksi erittelemättä opiskelijahuoltoa, sen tavoitteita, määrärahoja ja henkilöstöä. Järjestäjät eivät muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta tuo esille eri ammattiryhmien mitoitusterusteita eivätkä siten sitä, vastaako henkilöstömäärä valtakunnallisia suosituksia. Kuraattoreiden, erityisopettajien, opinto-ohjaajien, koulunkäyntiavustajien/opintoavustajien ja vapaa-ajan ohjaajien määrää on lisätty. Jotkin järjestäjät ovat myös palkanneet psykologeja ja mielenterveystyöhön erikoistuneita sairaanhoitajia.

Henkilöstövoimavarojen heikkoon suunnitteluun liittyy myös se, ettei järjestäjillä ole systemaattista palvelujen saatavuuteen liittyviä mittareita (esimerkiksi jonotusaika). Kokemustiedon mukaan henkilöstöä on liian vähän, mistä syystä erikoistuneen henkilöstön aika menee suurelta osalta ongelmakeskeiseen työhön ennalta ehkäisevän työn jäädessä vähemmälle.

Opiskelijahuollon henkilöstön kehittäminen ja koko yhteisön henkilöstön opiskelijahuollollisen osaamisen kehittämiseen liittyvä suunnittelu on vähäistä. Koko henkilöstölle järjestetään teemakohtaista koulutusta ”silloin tällöin”, ei edes vuosittain.

Opiskelijahuollon henkilöstön koulutussuunnitelmaa ei yleensä ole eritelty koko organisaatiota koskevassa suunnitelmassa. Opiskelijahuoltohenkilöstölle järjestetään melko vähän yhteistä koulutusta. Sitä yleisempää on, että eri ammattiryhmät osallistuvat omalle ammattiryhmälle suunnattuihin alueellisiin ja kansal-

lisiin kehittämis- ja neuvottelupäiviin. Arviointi osoitti kunnan ja koulutuksen järjestäjien yhteistyön tarpeen opiskelijahuoltohenkilöstön koulutuksen ja henkilöstövoimavarojen kehittämisessä.

Arviointiryhmä pitää pulmallisena opiskelijahuoltohenkilöstön kehittämistä ammattiryhmittäin. Koulutusmalli tukee ammattikohtaista orientaatiota sekä työn jäsentämisen tapaa. Vähentämällä eri professioiden raja-aitoja voitaisiin edistää opiskelijahuollon kehittämistä kokonaisuutena. Eri ammattiryhmien yhteistä koulutusta tarvitaan.

Sekä kansallisessa että koulutuksen järjestäjän seurannassa puutteita

Koulutuksen järjestäjien opiskelijahuollon seurantaa ja arviointia koskevat kehittämistarpeet ovat erittäin suuret. Koulutuksen järjestäjät pitävät opiskelijahuollon keskeisinä tavoitteina opintojen keskeyttämisen, erityisesti negatiivisen keskeyttämisen, vähäisyyttä sekä korkeaa läpäisyastetta. Näitä myös seurataan. Arviointiryhmän mielestä nämä toki ovat keskeisiä ammatillisen koulutuksen laatua kuvaavia indikaattoreita, mutta yksipuolisina mittareina ne eivät riitä osoittamaan opiskelijahuollon laatua ja vaikuttavuutta.

Monet koulutuksen järjestäjät ovat arvioineet toimintaansa kokonaisvaltaisen laadunhallinnan kannalta EFQM:n tai muun arviointimallin mukaan. Näin ollen opiskelijahuoltoa on näissä arvioinneissa sivuttu. Lisäksi opiskelijahuoltoa koskevia osioita on sisällytetty useissa tapauksissa opiskelijoiden tyytyväisyyskartoituksiin. Jotkin järjestäjät ovat lisäksi kohdistaneet johdon katselmuksia opiskelijahuoltoon. Myös opiskelijahuoltoryhmät ovat arvioineet omaa toimintaansa ja opiskelijahuollossa onnistumisistaan moniammatillisessa tiimissä.

Itsearvioinnin suurimpana esteenä arviointiryhmä pitää tavoitteiden ja suunnittelun yleisyyttä sekä määrällisten että laadullisten indikaattoreiden ja palautejärjestelmien puutteita.

Järjestäjillä ei ole selvää kuvaa opiskelijahuollon kustannuksista. Myöskään kansallisella tasolla ei seurata muita kuin ruokailu- ja asumiskustannuksia.

Systemaattisuutta parantamiseen ja kehittämiseen

Opiskelijahuoltoa on kehitetty hyvin monipuolisesti viimeisten vuosien aikana. Kehittäminen pohjautuu suuressa määrin valtakunnalliseen ohjaukseen. Tämän lisäksi kehittäminen pohjautuu suuressa määrin opiskelijahuoltoryhmän esityksiin, kehittämissuunnitelmiin ja erilaisiin hankkeisiin osallistumiseen.

Systemaattisen parantamisen ja kehittämisen suurimpana esteenä arviointiryhmä pitää opiskelijahuollon suunnittelun ja seuranta- ja arviointijärjestelmien heiveröisyyttä. Opiskelijahuolto hukkuu koulutuksen järjestäjän toimintaan ja organisoituu opiskelijahuoltoryhmän ja eri ammattiryhmien toimintana käytännössä kokonaisuuden kannalta melko näkymättömänä.

Systemaattisemman suunnittelun ja organisoinnin, tiedon keruun, analysoinnin ja hyödyntämisen ja yhteistyön lisäksi hyvien käytäntöjen levittämisen ja toisilta oppimisen kulttuurin omaksumisen tukisi opiskelijahuollon muuttumista systemaattisemmaksi..

Hyvä yhteistyö eri tahojen kanssa edellytys opiskelijahuollossa onnistumiseen

Koulutuksen järjestäjät ovat luoneet hyvät yhteistyösuhteet eri tahoihin ja sopineet yhteistyöstä sekä eri osapuolten osallistumisesta opiskelijoiden hyvinvoinnin edistämiseen liittyvään yhteistyöhön. Koulutuksen järjestäjien itsensä mielestä yksi suurimmista haasteista liittyy yhteistyön puutteisiin, eri kunnissa sijaitsevien yksiköiden välisiin eroihin ja erilaisiin toimintamalleihin sekä tiedonkulkuun.

Opiskelijahuollon suurimmat yhteistyöongelmat liittyvät koulutuksen järjestäjien ja kunnan ja kuntien terveysviranomaisten kanssa tehtävään yhteistyöhön. Tämän yhteistyön suhteen järjestäjiltä ja kunnan terveydenhuollosta edellytetään muuta yhteistyötä systemaattisempaa otetta. Nyt opiskeluterveydenhuoltoa ei näytä johtavan kukaan ja siihen liittyvistä palveluista ei selkeästi sovita. Palvelut jäävät suurelta osin opiskelijaterveydenhoidosta vastaavan terveydenhoitajan vastuulle.

Opetussuunnitelmia koskevien normien mukaan järjestäjän opetussuunnitelma tulee laatia yhteistyössä kunnan terveydenhuoltoviranomaisten kanssa. Arviointiryhmän mielestä koulutuksen järjestäjien tulisi panostaa kunnan terveyden ja sosiaalihuollon ja nuorisotoimen kanssa tehtävään yhteistyöhön ja myös kirjallisiin sopimuksiin siitä, miten kunta tuottaa terveyden- ja sosiaalihuollon palveluita opiskelijoille ja millaista asiantuntijatukea järjestäjä voi kunnalta saada.

Arviointiryhmän mielestä vastuu opiskeluterveydenhuollosta tulee olla myös tulevaisuudessa perusterveydenhuollossa. Sen irrottaminen koulutuksen järjestäjien toiminnaksi irrottaisi myös terveydenhuollon ammattilaiset ammatillisesta kontekstistaan, mikä ei ole perusteltua muun muassa eri ammattikuntien ammattipätevyyden ajan tasalla pitämisen kannalta. Kaksinapaiseen vastuuseen perustuva toimintamalli ei siten mahdollista tilaaja-tuottajamalliin siirtymistä.

Sosiaalihuollon palveluihin liittyvät vastuut tulee selkeyttää

Sosiaalihuollon asiantuntijatukeen liittyvät toiminnallinen ja rahoitukseen liittyvä vastuu on epäselvä. Erityisesti nämä korostuvat kuraattoripalveluiden ja psykologipalveluiden järjestämistä. Psykologipalveluiden suhteen on ratkaistava, sisältyvätkö ne opiskeluterveydenhuoltoon vai sosiaalipalveluihin, kuten lastensuojelulaki antaa ymmärtää. Keskeistä on selkeyttää rahoitusvastuu, jonka suhteen on epäselvyyttä.

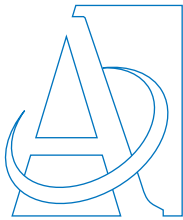
Yhteistyö ja tietojen hallinta

Opiskelijahuollon lisääntyvät ja monimutkaistuvat tarpeet edellyttävät toimivaa eri tahojen yhteistyötä. Yhteistyö ja konsultointi opiskelijahuoltotyöryhmässä yksityisten opiskelijoiden asioiden hoitamisessa sujuvat hyvin. Yhteistyötä ennalta ehkäisevien toimien suunnittelussa ja toteuttamisessa oppilaitoksien sisällä, oppilaitosten välillä tai ulkopuolisten yhteistyökumppaneiden kanssa tehdään vähän. Muuta yhteistyötä on vaihtelevassa määrin.

Tietosuojan ja siihen liittyvän salassapidon ylikorostaminen vaikeuttaa opiskelijan parhaaksi tehtävää yhteistyötä.

Lastensuojeluilmoituksia ovat järjestäjät joutuneet joskus tekemään.

Koulutuksen järjestäjillä on saatavilla erilaista sekä oppilaitosyhteisön että opiskelijoiden terveyttä koskevaa tietoa. Eri tavoin hankittua tietoa ei analysoida eikä hyödynnetä.

Kehittämis ehdotukset

1 Yhteisöllisyys ja yksilöllisyys

Koulutuksen järjestäjät huolehtivat opiskelijahuollossa opiskelijalähtöisyydestä, yhteisöllisyydestä ja palveluiden saatavuudesta

- nostamalla yhteisöllisyyden, opiskelijoiden elämänhallinnan ja terveyden edistämisen keskeiseksi tavoitteeksi ja painottamalla opiskelijahuollossa hyvän ja tasapainoisen elämän edellytyksiä sekä ennalta ehkäisevää näkökulmaa sekä vahvistamalla koko henkilöstön roolia opiskelijahuollossa
- varmistamalla, että opiskeluympäristö on terveellinen (savuton koulu, makeisautomaattien poistot, terveelliset välipalat, terveellinen ateria, päihteettömyys, riittävä lepo, säännöllinen liikunta ja niin edelleen)
- varmistamalla opiskelijahuolto palvelujen saatavuuden ja niiden tasalaatuisuuden opiskelijoilleen kaikissa yksiköissä
- arvostamalla opiskelijoiden yksilöllisyyttä ja vahvistamalla opiskelijoiden vaikutusmahdollisuuksia heitä koskevissa asioissa.

2 Opiskelijahuollon suunnittelu ja palveluiden saatavuus

Koulutuksen järjestäjät päättävät opiskelijahuollon strategiasta ja huolehtivat opiskelijapalveluiden yhdensuuntaisuudesta

- kokoamalla palvelutarjontaa ja toimintaa ohjaavat periaatteet ja ohjeet kokonaisvaltaiseen, eri tahojen kanssa yhteistyössä laadittavaan hyvinvointisuunnitelmaan
- päättämällä opiskelijahuollon strategisista linjauksista ja vuosisuunnitelmasta
- kohdentamalla opiskelijahuoltoon tavoitteiden edellyttämät määrärahat ja kansallisten suositusten mukaiset henkilöstövoimavarat
- yhtenäistämällä koulutuksen järjestäjän eri yksiköiden opiskelijahuoltoon koskevat toimintatavat ja huolehtimalla eri yksiköiden palveluiden koordinoinnista
- luomalla opiskelijahuollon palveluita ja kustannuksia sekä eri yhteistyötahojen tyytyväisyyttä kartoittavan seurantajärjestelmän ja arvioimalla säännöllisesti omaa toimintaansa opiskelijahuollon kehittämiseksi
- hyödyntämällä opiskelijoiden hyvinvointia koskevia tietoja palveluiden kehittämisessä.

3 Opiskeluterveydenhuollon palvelut ja sosiaalihuollon palvelut

Koulutuksen järjestäjät huolehtivat lakisäätteisten opiskelijaterveydenhuollon ja muiden opiskelijahuoltoon sisältyvien palveluiden saatavuudesta

- toimimalla opiskelijoiden ”asianajajana” kunnan terveystieteisiin nähden ja huolehtimalla, että opiskelijat saavat lain mukaiset opiskeluterveydenhuollon palvelut
- sopimalla kirjallisesti kunnan terveystieteisiin vastaavan johdon kanssa terveystieteiden tavoitteista, tuottamisesta ja seurannasta sekä palveluiden kehittämisestä vastaamaan tarpeita
- varmistamalla yhteistyössä, että opiskelijoille turvataan riittävät lääkäri-, terveydenhoitaja-, psykologi- ja kuraattoripalvelut ja suun terveydenhuollon palvelut.

Terveystenhuollon ja sosiaalihuollon vastuutahot kunnassa

- neuvottelevat vuosittain koulutuksen järjestäjien kanssa ja sopivat johdon tasolla opiskelijahuollon ja opiskeluterveydenhuollon, lastensuojelun ja muiden opiskelijahuoltoa tukevien palveluiden tavoitteista ja palveluista sekä niiden seurannasta, arvioinnista ja kehittämisestä
- turvaavat voimavarat niin, että myös ennalta ehkäisevä toiminta mahdollistuu
- varmistavat yhteistyössä koulutuksen järjestäjien kanssa, että opiskelijat saavat riittävät lääkäri-, terveydenhoitaja- ja psykologipalvelut ja suun terveydenhuollon palvelut.
- selvittävät säännöllisin väliajoin opiskelijoiden terveyteen liittyvät tarpeet yhteistyössä koulutuksen järjestäjien kanssa ja kehittävät palveluita opiskelijoiden tarpeiden mukaan
- mitoittavat opiskeluterveydenhuollon henkilöstöresurssit kansallisten suositusten mukaisesti
- varmistavat, että tuotetut palvelut vastaavat laatusuosituksia.

4 Kansallinen kehittäminen

Viranomaistahot tukevat opiskelijahuollon kehittämistä ja luovat sille edellytykset

- kehittämällä koulu- opiskeluterveydenhuoltoon äitiys- ja lastenneuvola-palveluita vastaavan jatkumon (nuorten terveysneuvolat)
- selvittämällä kuntien sosiaalitoimen vastuut opiskelijahuollossa, vammaishuollossa ja lastensuojelussa (erityisesti kuraattorit ja psykologit), kuten myös näitä palveluita koskevan rahoitusvastuun
- vahvistamalla hallinnon rajat ylittävää yhteistyötä opiskelijahuoltopalveluita järjestämisessä ja luovat sille edellytyksiä ja toimintamalleja
- kehittämällä opiskelijahuollon seuranta- ja indikaattoreita ja arviointia
- luomalla opiskelijahuollossa toimivien asiantuntijoiden osaamistarpeisiin perustuvan yhteisen henkilöstökoulutuksen
- järjestämällä ja luomalla edellytyksiä alueellisille koulutustilaisuuksille, jossa tämän arvioinnin tuloksia ja yhteistyöhaasteita voidaan käsitellä
- luomalla edellytykset tämän arvioinnin jatkoksi esitettävälle vertaisarviointihankkeelle, jossa heikommin menestyneet koulutuksen järjestäjät voisivat oppia erinomaisilta yksiköiltä
- mahdollistamalla tämän arvioinnin vaikuttavuuden seurannan kolmen neljän vuoden kuluttua (follow up -arviointi).

KOULUTUKSEN ARVIOINTINEUVOSTON JULKAISUJA

- 1:2004 **Koulutuksen arvioinnin uusi suunta.** Arviointiohjelma 2004–2007. 55 s. 10 e. Myös verkkoversio.
- 2:2004 **Utbildningsutvärderingens nya inriktning.** Utvärderingsprogram för perioden 2004–2007. 57 s. 10 e. Myös verkkoversio.
- 3:2005 **New Directions in Educational Evaluation.** Evaluation Programme 2004–2007. 64 s. 10 e. Myös verkkoversio.
- 4:2005 Ståhle, B.: **Toisen asteen koulu Pohjoismaissa.** Toisen asteen koulujen pohjoismainen vertailu ”Pohjoismainen ISUSS-raportti”. 143 s. 20 e. Myös verkkoversio.
- 5:2005 Räisänen, A.: **EFQM-arviointimalli ammatillisen koulutuksen järjestäjien arvioinnin tukena.** 72 s. 20 e.
- 6:2005 Lyytinen, H.K. & Räisänen, A. (toim.): **Kehittämissuuntaa arvioinnista.** 246 s. 25 e.
- 7:2005 Rönnholm, H. & Räisänen, A. (toim.): **Arviointi tukee kehittymistä – miten arvioinnin kehittymistä tuetaan?** Koulutuksen järjestäjien tukeminen arviointiin liittyvissä asioissa. 37 s. 15 e. Myös verkkoversio.
- 8:2005 Korkeakoski, E. (toim.): **Koulutuksen perusturva ja oppimisen tuki perusopetuksessa.** Osaraportti 1: Arviointiraportti. 61 s. 12 e. Myös verkkoversio.
- 9:2005 Korkeakoski, E.: **Koulutuksen perusturva ja oppimisen tuki perusopetuksessa.** Osaraportti 2: Tausta ja tulokset. 156 s. 21 e. Myös verkkoversio.
- 10:2005 Korkeakoski, E. (toim.): **Koulutuksen perusturva ja oppimisen tuki perusopetuksessa.** Osaraportti 3: Syventävät artikkelit. 131 s. 20 e. Myös verkkoversio.
- 11:2005 Mehtäläinen, J.: **Erytisopetuksen tarve lukiokoulutuksessa.** 100 s. 17 e. Myös verkkoversio.
- 12:2005 Knubb-Manninen, G. (red.): **Grundtryggheten och behovet av stöd i skolan.** 60 s. 12 e. Myös verkkoversio.
- 13:2005 Rönnholm, H. & Räisänen, A. (red.): **Utvärdering stödjer utvecklingen – hur kan utvärderingens utveckling stödjas?** Stöd till utbildningsanordnarna i frågor som gäller utvärdering. 42 s. 15 e. Myös verkkoversio.
- 14:2006 Räisänen, A. & Rönnholm, H.: **Itsearviointi koulu yhteisöä kehittäväksi.** EFQM-arviointimalli yleissivistävässä koulutuksessa. 79 s. 20 e.
- 15:2006 Raivola, R., Heikkinen, A., Kauppi, A., Nuotio, P., Oulasvirta, L., Rinne, R., Kamppi, P. & Silvennoinen, H.: **Aikuisten opiskelumahdollisuudet ja järjestäjäverkko toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa.** 219 s. 24 e. Myös verkkoversio.
- 16:2006 Vaherva, T., Malinen, A., Moisio, A., Raivola, R., Salo, P., Kantasalmi, K., Kamppi, P. & Silvennoinen, H.: **Vapaan sivistystyön oppilaitosrakenne ja palvelukyky.** 207 s. 24 e. Myös verkkoversio.
- 17:2006 Knubb-Manninen, G. (red.): **Vuxenutbildningsfältet.** Utvärdering av fritt bildningsarbete och yrkesinriktad vuxenutbildning. 79 s. 16 e. Myös verkkoversio.
- 18:2006 Silvennoinen, H. (toim.): **Koulutuksen arviointi verkostoituu.** 86 s. 16 e. Myös verkkoversio.
- 19:2006 Räisänen, A. & Silvennoinen, H.: **Virtaa vertaisten verkosta.** Ammatillisten erikoisoppilaitosten laadunhallinta. 59 s. 12 e.
- 20:2006 Tynjälä, P., Räisänen, A., Määttä, V., Pesonen, K., Kauppi, A., Lempinen, P., Ede, R., Altonen, M. & Hietala, R.: **Työpaikalla tapahtuva oppiminen ammatillisessa peruskoulutuksessa.** Arviointiraportti. 254 s. 30 e. Myös verkkoversio.
- 21:2006 Räisänen, A. (toim.): **Työpaikalla tapahtuva oppiminen ammatillisessa peruskoulutuksessa.** Tiivistelmä. 39 s. 15 e. Myös verkkoversio.
- 22:2006 Räisänen, A. (red.): **Inläring på arbetsplatsen inom grundläggande yrkesutbildning.** Sammandrag. 37 s. 15 e. Myös verkkoversio.
- 23:2007 Mäensivu, K., Mäenpää, H., Määttä, M., Volanen, M.V., Knubb-Manninen, G. & Mehtäläinen, J. & Räisänen, A.: **Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen yhteistyö opetuksen järjestämisessä.** 156 s. 25 e. Myös verkkoversio.
- 24:2007 Räisänen, A. & Hietala, R. (toim.): **ESR-rahoitus ja työssäoppimisen järjestäminen.** Arviointiraportti. 109 s. 20 e. Myös verkkoversio.
- 25:2007 Vaherva, T., Malinen, A., Moisio, A., Raivola, R., Salo, P., Kuusipalo, P., Silvennoinen, H. & Vaahtera, K.: **Vapaan sivistystyön vaikuttavuus ja suuntaviivaopinnot.** 189 s. 23 e. Myös verkkoversio.
- 26:2007 Raivola, R., Heikkinen, A., Kauppi, A., Nuotio, P., Oulasvirta, L., Rinne, R., Knubb-Manninen, G., Silvennoinen, H. & Vaahtera, K.: **Aikuisten näyttötutkintojärjestelmän toimivuus.** 323 s. 30 e. Myös verkkoversio.

- 27:2007 Räisänen, A. & Hietala, R. (toim.): **Yhteisiin pöytiin**. Ammatillisen koulutuksen aluekehitysvaikutukset. Arviointiraportti. 319 s. 30 e. Myös verkkoversio.
- 28:2007 Räisänen, A. (toim.): **Yhteisiin pöytiin**. Ammatillisen koulutuksen aluekehitysvaikutukset. Tiivistelmä. 36 s. 15 e. Myös verkkoversio.
- 29:2007 Räisänen, A. (red.): **Till gemensamma bord**. Yrkesutbildningens regioneffekter. Sammandrag. 36 s. 15 e. Myös verkkoversio.
- 30:2008 Atjonen, P., Halinen, I., Hämäläinen, S., Korkeakoski, E., Knubb-Manninen, G., Kupari, P., Mehtäläinen, J., Risku A-M., Salonen, M. & Wikman, T.: **Tavoitteista vuorovaikutukseen**. Perusopetuksen pedagogiikan arviointi. 288 s. 30 e. Myös verkkoversio.
- 31:2008 Korkeakoski, E. & Silvennoinen, H. (toim.): **Avaimia koulutuksen arvioinnin kehittämiseen**. 229 s. 28 e.
- 32:2008 Korkeakoski, E. **Tavoitteista vuorovaikutukseen**. Perusopetuksen pedagogiikan arvioinnin tulosten tiivistelmä ja kehittämisedotukset. 67 s. 19 e. Myös verkkoversio.
- 33:2008 Knubb-Manninen, G. (red.) **Från mål till interaktion**. Skolpedagogiken i Svenskfinland och övriga Finland. 62 s. 17 e. Myös verkkoversio.
- 34:2008 Räisänen, A. **Koulutuksen järjestäjän opas**. Koulutuksen järjestäjä ja kansallinen arviointi. 28 s. 18 e. Myös verkkoversio.
- 35:2009 Mahlamäki-Kultanen, S., Byholm, K., Kärppä, J., Orelma, A., Vaso, J., Kamppi, P., Knubb-Manninen, G. & Silvennoinen, H. **Työelämän kehittämis- ja palvelutehtävän toimivuus ja vaikuttavuus**.
- 36:2009 Knubb-Manninen, G. **Den nationella utvärderingens metodik**. 47 s. 19 e. Myös verkkoversio.
- 37:2009 Räisänen, A. & Hietala, R. (toim.) **Sovitelten**. Sosiaaliset ja viestinnälliset valmiudet ammatillisessa peruskoulutuksessa. 303 s. 30 e. Myös verkkoversio.
- 38:2009 Räisänen, A. **Sovitelten**. Sosiaaliset ja viestinnälliset valmiudet ammatillisessa peruskoulutuksessa. Tiivistelmä. 55 s. 19 e. Myös verkkoversio.
- 39:2009 **Räisänen, A. Sociala och kommunikativa färdigheter i den grundläggande yrkesutbildningen**. Sammandrag. 60 s. 19 e. Myös verkkoversio.
- 40:2009 Välijärvi, J., Huotari, N., Iivonen, P., Kulp, M., Lehtonen, T., Rönholm, H. Knubb-Manninen, G., Mehtäläinen, J. & Ohranen, S. **Lukiopedagogiikka**. 125 s. 24 e. Myös verkkoversio.
- 41:2009 Välijärvi, J., Huotari, N., Iivonen, P., Kulp, M., Lehtonen, T., Rönholm, H. Knubb-Manninen, G., Mehtäläinen, J. & Ohranen, S. **Pedagogiken i gymnasiet**. 39 s. 17 e. Myös verkkoversio.
- 42:2009 Poikela, E., Granö, M., Keurulainen, H., Kuusipalo, P., Silvennoinen, P., Jokinen, J., Knubb-Manninen, G. & Silvennoinen, H. **Vapaan sivistystyön opetushenkilöstön kelpoisuus, osaaminen ja työolot**. 146 s. 25 e. Myös verkkoversio.
- 43:2009 Poikela, E., Granö, M., Keurulainen, H., Kuusipalo, P., Silvennoinen, P., Knubb-Manninen, G. & Silvennoinen, H. **Kompetens och arbetsförhållanden inom fria bildningen i Svenskfinland och övriga Finland**. 44 s. 18 e. Även nätversion.
- 44:2010 Anttila, P., Kukkonen, P., Lempinen, P., Nordman-Byskata, C., Pesonen, K., Tuomainen, S., Hietala, R. & Räisänen, A. **Työssäoppimisen arvioinnin seuranta**. 63 s. 20 e. Myös verkkoversio.
- 45:2010 Anttila, P., Kukkonen, P., Lempinen, P., Nordman-Byskata, C., Pesonen, K., Tuomainen, S., Hietala, R. & Räisänen, A. **Näyttöä on!** Ammattiosaamisen näyttöjen toteutuminen käytännössä. 180 s. 27 e. Myös verkkoversio.
- 46:2010 Anttila, P., Kukkonen, P., Lempinen, P., Nordman-Byskata, C., Pesonen, K., Tuomainen, S., Hietala, R. & Räisänen, A. **Näyttöä on!** Ammattiosaamisen näyttöjen toteutuminen käytännössä. Tiivistelmä. 37 s. 18 e. Myös verkkoversio.
- 47:2010 Anttila, P., Kukkonen, P., Lempinen, P., Nordman-Byskata, C., Pesonen, K., Tuomainen, S., Hietala, R. & Räisänen, A. **Dokumenterat om yrkesprov**. Gemomförande av yrkesprov i praktiken. Sammandrag. 37 s. 18 e. Även nätversion.
- 48:2010 Anttila, P., Kukkonen, P., Lempinen, P., Nordman-Byskata, C., Pesonen, K., Tuomainen, S., Hietala, R. & Räisänen, A. **We have evidence!** How vocational skills demonstrations have been implemented in practice. Summary. 40 s. 18 e. Available also on the Internet.
- 49:2010 Kotamäki, S., Niemi, M., Sirkiä, H., Virnes, E., Räisänen, A. & Hietala, R. **Hyvää vointia**. Opiskelijahuollon toteutuminen, sen käytännöt ja kehittäminen toisen asteen ammatillisessa peruskoulutuksessa. 217 s. 28 e. Myös verkkoversio.

- 50:2010 Korkeakoski, E. & Tynjälä, P. (toim.) **Hyötyä ja vaikuttavuutta arvioinnista**. 203 s. 29 e.
- 51:2010 Kotamäki, S., Niemi, M., Sirkiä, H., Virnes, E., Räisänen, A. & Hietala, R. **Hyvää vointia**. Opiskelijahuollon toteutuminen, sen käytännöt ja kehittäminen toisen asteen ammatillisessa peruskoulutuksessa. Tiivistelmäraportti. 37 s. 18 e. Myös verkkoversio.

Tilaukset ja tiedustelut:

Koulutuksen arviointisihteeristö, PL 35, 40014 Jyväskylän yliopisto
puh. (014) 260 3220, faksi (014) 260 3241, ktl-asiakaspalvelu@jyu.fi, www.edev.fi

Osa julkaisuista on saatavissa myös verkosta: www.edev.fi/portal/julkaisu

Koulutuksen
arviointineuvosto

Julkaisu kertoo tiivistetysti opiskelijahuollosta ammatillisessa peruskoulutuksessa. Raportissa esitellään päätulokset ja eritellään ne arviointikohteittain. Lisäksi käsitellään opiskelijaterveydenhuoltopalveluiden tarjontaa ja saatavuutta, toimivuutta sekä käytännön opiskelijahuoltoa koskevat tulokset. Raportti sisältää myös arvioivat johtopäätökset ja kehittämisehdotukset.

Kansi: Martti Minkkinen

Koulutuksen
arviointineuvoston julkaisuja 51
ISBN 978-951-39-4161-1
ISSN 1795-0163
2010